

פרוטוקול מס' 86

פשינת ועדת החינוך והתרבות
פיום ד' ר' באב תשל"א - 28.7.1971, שעה 8.00

נכחו:

חברי הוועדה:

- א. ריפלט - היו"ר
- ש. ארבל-אלסוולינו
- ח. גרוסמן
- א. כץ
- צ. נריה
- ד. עוביד
- ע. פיינברג-סירני
- ד. קורן
- ב.צ. קשת
- א. רוזאל-נאור

פוזמנים:

- י. אלון - שר החינוך והתרבות
- א. ידלין - סגן שר החינוך והתרבות
- א. פלד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות
- א. שמואלי - שרד החינוך והתרבות

פזכירת הוועדה: ד. פלד

רשמה: א. עצמון

סדר היום: המשך הדיון בדו"ח מערכת החינוך.

היו"ר א. דיטלט:

אני פותח את הישיבה.

רצינו לשמוע היום את דבריו של שר החינוך והתרבות לסיכום הדיון שהתנהל על ספך הסקירות של מערכת החינוך לקראת השנה הקרובה ולקראת השנים הבאות.

שר החינוך והתרבות י. אלון: אני רוצה להבהיר הבהרה נוספת לגבי הבעיות הכרוכות בהגשמת הרפורמה במבנה החינוך.

מהדו"ח שקבלתי מחברי לעבודה, ביחוד מהסנהל הכללי, מתברר שחברי הוועדה חוששים שמא משרד החינוך אינו עושה כל מה שדרוש כדי להגשים את הרפורמה ככתבה וכלשונה בקצב המהיר ביותר.

כדי להרגיע את אותם החברים שחוששים ואשר מאמינים ברפורמה - אני רוצה לומר שמשרד החינוך רואה את הגשמת הרפורמה כיעד מרכזי של עבודתו.

יתכן, שההערה שלי נתפרשה שלא כהלכה - באחד מהדיונים שהיו בוועדה - לגבי היערכות מוקדמת גם של הוועדה הפרלמנטרית לענין הרפורמה וגם של המשרד - ויש קשר ביניהן.

שמתי לב שבכתב הסמכות של הוועדה הפרלמנטרית - כפי שהוגדר ע"י הממשלה באמצעות שר החינוך ז. ארן ז"ל וכפי שאושר בכנסת - כתוב שהוועדה הזאת בדקה כך וכך היבטים, ביחוד היבט פדגוגי, חינוכי חברתי של הצעת הרפורמה. היא לא עסקה בפרטים, שבעה, אבל לא עסקה. היא לא קבעה החלטות מפורשות בבעיות סיועיות ופיזיות וכספיות הכרוכות בביצוע הרפורמה.

אני בדקתי, ובקשתי גם מחברי שהיו שותפים בדיוני הוועדה - ואפנים הוועדה לא הוציאה מתחת ידה "בלו-פלנט". כלומר, תכנית אב כוללת עם לוח זמנים וחישובים מדויקים של מבנים, מעבדות ומה מחירם, כולל שינוי במחירים. לכן כל דפיון בין תחזיות שהיו אז לבין המציאות של היום הוא סקרי בהחלט. לא אגזים אם אומר שההוצאות שתושקענה בביצוע הרפורמה היא השקעה כמעט כפולה, שחלק מזה הוא תוצאה של התיקרויות ולא תוצאה של היערכות שונה. כי אם התיקרות דוהרת בפיוחד בענף הבנייה.

כדי שהרפורמה תצליח - ואסור לעשות אותה אלא אם יש תנאים להצליח - יש צורך בצורך הידוע של פורים המסוגלים ללמד ברמה גבוהה, תכניות ליפורים חדשות בתוך חטיבות הביניים, מבנים ומתקנים ואביזרים שיהיו נתנאים המתקבלים על הדעת. כדי שנית-ספר מקיף או בי"ס על-יסודי יהיה פוכן לקלוט או להקים חטיבת ביניים פכתות אחרות יש צורך בתוספת מבנים לעתים קרובות. יש צורך בהכשרת פורים ובעריכת תכניות ליפורים. כדי להקים חטיבות ביניים בשנת תשל"א יש צורך להקים את המבנים עוד בשנת תשכ"ח. ברגע שפחליטים על בנייה ומזמינים תכנון וכיו"ב זה לוקח קרוב לשנה. ובניית בית-הספר לוקח בין 3-4 שנים. כמו-כן אנו מזמינים את הבנייה ולא עושים זאת במישרין.

בשיחתי עם שר השיכון הוא סיפר לי שבניית דירה סטנדרטית לוקח פי ארבע זמן בארץ מאשר בארצות אירופה.

כמשרד, אנו לא נונים במישרין, אלא נונים זאת יחד עם הרשות המקומית, או איגוד ערים אם זה נוגע לכמה מקומות. ומשתדלים שהתכנון יהיה דומה לבתי"ס אחרים, אבל הארכיטקטורה לא תפיד דומה. לאחר מכן העיריה ניגשת לביצוע הבנייה ע"י מע"צ שלה. הם לא מפגדים יותר מאשר גדולי הבונים בארץ החל מסולל בונה ועד הבנייה הפרטית.

שר החינוך והתרבות י. אלון: כאשר יהיו לנו מספיק פורים - וכאשר אני אומר מספיק פורים כוונתי היא ש-50% הם בעלי תואר ו-50% הם בלי תואר אך בעלי רמה טובה. כאשר מדובר ברמה אקדמית אין הכוונה דוקא לתואר אקדמאי כי אם לרמה. אנו רוצים להגיע לכך שגם בבתי"ס היסודיים יהיו לנו פורים ופורות עם תואר ראשון. וכדי שיהיו לנו 50% שכלל הפורים בעלי תואר יש צורך בהשתלפויות. וכדי שיהיו לנו בשנת תשל"א 50% שכלל הפורים בעלי תואר, היינו צריכים להכשירם עוד בשנת תשכ"ח. זה לא נולד עפ"י החלטה אדמיניסטרטיבית של שר.

הדבר המעניין הוא שכאשר נכנסתי לעבודתי במשרד החינוך, זה היה למעלה משנה וחצי, הישיבה הראשונה שקיימתי במשרד היתה מוקדשת לבעיית הרפורמה בשנת תשל"א. מאחר וידעתי שכדי שבשנת תשל"א יהיו חטיבות ביניים יש צורך לראות כבר מה יהיה חסר בשנת תשל"א - וטוב שנכנסתי אז לתמונה כי התברר שאלפלא התערבותי היום היו לנו רק מחצית חטיבות הביניים. עשינו בענין זה אילתורים לא קטנים והוצאות לא מעטות ומאמץ עילאי - ואני חושב שברובו הפכריע הצלחנו, לפי הסיכום השנתי הראשון.

אין ז"ל בדבריו בכנסת, ובדבריו של יו"ר הוועדה - שייבדל לחיים - אין התחייבות על לוח זמנים מדוייק - ובצדק. עפ"י החומר שהצטבר, בהתאם לספר הכחול שמונה לפניכם, תראו שעפ"י הנאותים דובר על עשור ועל שנות השבעים. פעם הזכירו 6-7 שנים ופעם 8 שנים.

הטלתי על פנכ"ל המשרד, שהביא מהצבא כמה הרגלים על תכנון, והתברר שבפקדה האופטימי נוכל לסיים את הרפורמה - אני לא סוכן להתייב על תאריך זה - בשנת תשל"ז. זוהי התכנית הפהירה ונחשוב זאת להישג גדול של ממשלת ישראל. לא רק של משרד החינוך, כי אם גם של משרד האוצר וגם של הרשויות, אם נגמור זאת לפני צאת העשור. זוהי תחזית אופטימית. לפי שעה אנו פשטיכים לבדוק את התכנית. כדי להחיש אותה עשינו מספר פעולות:

(א) גבשנו טיוטא ראשונה של תכנית אב כוללת. זה כולל תכנון פיזי, כספי, אינשי כח-אדם ופיפוי. כלומר, גמרנו טיוטא ראשונה של תכנית אב לביצוע הרפורמה על כל הביטייה עם הערכה כספית ללא התיקרויות.

(ב) לקראת שנת הלימודים תשל"ב הבאנו לידיעת הפורים שיש באפשרותם לפנות להכשרה עצמית באוניברסיטאות לקראת תואר ראשון, גם אם אין תכנית קרובה לבצוע הרפורמה אצלם. נניח שבעיר מסוימת נגשים אל הרפורמה בשנת תשל"ז. מבחינתנו אלה שמתכוונים ללמוד בשנה זו יכולים באותם התנאים שנותנים לאחרים להתכוון כבר עכשיו לשנת הלימודים הבאה באוניברסיטה. כלומר, אנחנו רוצים להבטיח תכניות ללא הגבלות תקציביות והשתלפויות של פורים לתואר ראשון כדי שלא יהוו צוואר בקבוק בבואנו לבצע את הרפורמה בשנים הבאות.

הודענו זאת לפורים והאוניברסיטאות משתפות פעולה בנושא ואני מקווה שיותר ויותר פורים ינצלו זאת ביחוד כאשר הם יקבלו מיד הטבה בשכר, אפילו אם לא ילמדו בינתיים בחטיבות הביניים.

דבר נוסף - לזכותו של שר האוצר ייאמר שזו הפעם הראשונה שהאוצר הסכים שמשרד החינוך יעבוד בתקציב פיתוח רב שנתי. כלומר, אין יותר דיון חד-שנתי בתקציבי פיתוח. אני בדעה שכל תקציבי הפיתוח של המדינה צריכים להיות רב-שנתיים. היום אפשר להתחייב בפני עיריות על כספים בעוד 3-4 שנים וגם מעבר לזה מתוך הנחה שעוד שיוצא הכסף נוכל לקבל תקציב נוסף.

התקציב של משרד החינוך בזמן האחרון גדל מאוד. אני שופט זאת עפ"י תגובתו של שר יעקבי, איש הכספים של המשרד. עיניו ממש נפקחו. היום הוא יכול לתת הנחיות לאגף מערכת החינוך על התחייבויות.

שר החינוך והתרבות י. אלון: לכן אני מקווה שקצב הבנייה, גם בגני הילדים וגם בגנונים יגדל. בספטמבר השנה אנחנו נחנוך את גן ה-200 של הגנונים. ברגע שהקיפנו את האגף בראשותו של א. שמואלי, לביצוע מערכת החינוך - וזה כולל את כל האספקטים החל מתכנונים, סיפוי בי"ס וכלה בבנייה עצמה - אני נושם לרווחה כי אני יודע שהענין בדוק ויש קצב. רכזנו בתוך האגף הזה גם את בניית מרכזי הספורט, המכללות, בריכות וכו'. זהו אחד האגפים הדינמיים ביותר במשרד.

באשר לתכניות הלימודים - יאמר לזכות קודמי שחלק ניכר, אולי הרוב, החלו מיד בעשייתם עפ"י הפרוצדורה המקובלת בצורה זריזה ביותר, ואנחנו מסיימים עוד מעט את כל התכניות של חטיבות הביניים. לאחר מכן נפשיך לגבי גילאים צעירים יותר. כמו-כן קבענו כלל שכל חמש שנים כל תכנית תיבדק מחדש באופן אוטומטי.

באשר לסיכויים - האמינו לי שבלי אילתור לא נפתח הרבה חטיבות ביניים. פרושו של דבר, שכאשר אתה מצפה למבנה והוא עדיין אינו מוכן, וציבור המורים פחות או יותר מוכן, והעירייה דושה לשתף פעולה, ויש להעביר בי"ס אחד לבי"ס שני, או לאחד כיתות, כדי לפנות מבנה, אז מותר לעשות זאת, אם הברירה היא בין זו לבית דחית הרפורמה ל-3-4 שנים. ככל שקצב הבנייה יתקדם מהר יותר והכשרת המורים תתרחב יותר, יהיה פחות צורך באילתור.

זו הפעם הראשונה שהכנסת מפנה ועדה שעוסקת בסוגיה זו ויש עליה חילוקי דעות עמוקים מאד, ומתקבלת הכרעה שמחייבת גם את כל החולקים וביניהם לא פעם גם את הסתדרות המורים. ארץ ז"ל היא זהיר מאד לא לעשות הכנות קונקרטיים לקראת ביצוע הרפורמה לפני שהועדה דנה והכנסת אישרה מחשש שיואשם ביצירת עובדות. הוא סיפר לי בזמנו, שהיתה לו דילמה גדולה. הוא הבין שצריך לעשות הכנות מוקדמות כדי לבצע את הרפורמה בקצב מהיר. הועדה ירדה במשך שנתיים, ואילו יכול היה במשך שנתיים הללו להכין תכנית, יכול להיות שאפשר היה להקים יותר חטיבות ביניים.

אם היה חשש שהרשויות המקומיות תסרבנה - הרי שבתחילה הן פקפקו בטיבה של הרפורמה, ועתה הן עומדות בתור ויש התחרות ביניהן. העיר חיפה נכנסה מאוחר לרפורמה אך היא תגפור הראשונה. עיריית חיפה שתפה פעולה אתנו ואני סבור שהיא תגפור את התכנית בשנת הלימודים תשל"ג.

העיר תל-אביב אחרה יותר. אמנם פתחו שם חטיבה מוקדמת אך היא נעצרה מפני שהחטיבה לא היתה כל כך מוצלחת. אני רוצה לומר שגם גבעתיים, פתח-תקוה, הרצליה וכו' מוכנות לרפורמה כולל ההתיישבות. אתם זוכרים בודאי שלהתיישבות היו ספיקות רבים ואתה עוברים מהתיישבות לבי"ס אזורים ומקיפים.

באזור שער הנגב, כל ילדי הפושנים הרוצים בכך לומדים בני"ס הקיבוצי. באשל הנשיא לומדים ילדי הקיבוצים והפושנים. בני"ס כפר בלום שלבנו את תלמידי הפושנים בחטיבת הביניים. הוא הדין בהר וגיא ובדפנה. בקעת בית שאן והקיבוצים הודיעו שמתכוונים לפתוח חטיבת ביניים בשנת תשל"ב ששם ילמדו ילדי ירדנה ובית-יוסף.

הלכנו להסכם עם בי"ס ערבי חצי פרטי בחיפה שיקים חטיבת ביניים בשנת תשל"ב. אתמול מסר לי פר אלעד פלד שכל הענין נמצא בסימן שאלה. קראתי את האיש שעוסק בחינוך הערבי במשרד לשיחה, ובקשתי מפנו לטפל בענין.

יש לנו קושי רב ויכול להיות שנצטרך לקיים דיון פיוחד אבל אז אני הייתי מבקש שההרכב בוועדה יהיה פלא, כולל הדתיים. מאחר ותהיה לנו בעיה קשה מאד עם הישיבות התיכוניות.

כמו-כן שמעתי דבר חדש - גן ישיבתי וזאת כדי להפריד בין בנים ובנות. בחינוך העצמאי ובחינוך המפלכתי דתי אני מנעת י זאת.

שר החינוך והתרבות י. אלון: לגבי ישיבות תיכוניות - אפילו אם יש בהן תלמידים פעודות שונות הן פאד סלקטיביות. אין ספק שישיבה תיכונית היא מוסד חינוכי שמדרגה ראשונה, הן מבחינת ההישגים הלימודיים, ולא רק לימודי קודש לומדים שם. ישנה שם שקידה גדולה פאד ויש הרבה פעודות לימוד. הם באו בטענה שאם נפתח חטיבות ביניים בבתי-ספר תיכוניים דתיים, הם יקבלו פחות תלמידים לישיבות התיכוניות בכיתות הגבוהות, מכיון שההורים אינם נוטים לשלוח את ילדיהם לפנייה תיכונית פחוץ לבית בגיל 15. הם חוששים שאם התלמיד ייכנס בגיל 12 לחטיבת ביניים בני"ס תיכון הוא יתרגל בינתיים לפקום ולא ירצה לנטוש את בני"ס לקראת החטיבה העליונה.

קיימנו ברורים מייגעים פאד. לא היו חילוקי פעודות בין המשרד לבין פעילי החינוך הדתי אלא בינם לבין עצמם, בין ישיבה ובין בני"ס תיכוני דתי. בסופו של דבר קבענו פשרה ביניהם והיא שהישיבות התיכוניות תהיינה רשאיות לפתוח שלוחות קדופניות באזוריכ טאוכלסים. לדוגמא: מדרשת נועם תפתח שלוחה קדופנית בכפר סבא והיא תורשה לקלוט תלמידים פגוש דן. זו חטיבת ביניים בפספר זהה של חטיבה פגוש דן. כלומר, נותנים לה את כל הפשאבים כדי להשאיר עתודה מספיקה וזאת בשני תנאים: שמדרשת נועם שבפרוס חנה תפתח חטיבת ביניים אקסטרנית לכל התלמידים הדתיים שצריך לקלוט בפרוס חנה וכתות לא סלקטיביות של ילדים דתיים ברדיוס סתקבל על הדעת. שהשלוחה הקדופנית בכפר סבא חייבת לקלוט את כל הילדים בחטיבת ביניים לא סלקטיבית, פכפר סבא, כרכור, בנייניה וכו' - הכל תלוי בסבירות הנסיעה.

לפאל, כפר-סבא משתדלת לשרך בין בני"ס תיכוני דתי לבין מדרשת נועם שיתפזזו לבני"ס אחר. כמו-כן ישנו בכפר-סבא פרוכז קליטה רציני של תלמידים יהודים פחוץ, בעיקר מאנגליה. אני רואה שישנה נטייה בחינוך הדתי לקיים סלקציה ע"י ישיבות תיכוניות, זה קיים בחובות, ובאר-שבע. אם נוכל לקיים זאת בדרכי שלום - מה טוב. אם לא, נצטרך לבקש את עזרתכם.

לגבי הסקטור הערבי - פרט לכמה בני"ס טובים, בדרך כלל רמת ההישגים של בני"ס ערביים נפוכה בפסוצע פאשר הרמה בבתי"ס עבריים. ישנה הזנחה לא קטנה בבנייה, בפיתוח. עשינו דיאודגניזציה במחלקה הערבית שבמשרד. העמדנו בראשה פלוטר מזרחן בשם קופלביץ ופסתבר שהוא לא רק פלוטר הוא גם אדמיניסטרטור טוב. אנחנו מטפחים סמינרים לערבים ופותחים השנה סניף ביפו לכתות השונות. בחיפה ישנו סמינר, ששם לומדים תלמידים ותלמידות. הפגועת שלו שישה פחפורים. מקבלים עדיין גם תלמידים עם י"א כתות ואין להם תעודת בגרות ברמה מספקת. אנחנו פחפידים יותר כדי להגיע לפספד גדול יותר. אנחנו פותחים סמינר מקביל ביפו בשביל תלמידים פאזור הפשולש. הכנסנו את הסקטור הערבי גם לפגבית היהודית בקרן החינוך של הפגבית היהודית באפריקה. ופשיגים תרופות גם לסקטור הערבי וגם לדרוזי.

לדוגמא - התחלנו עכשיו לבנות בני"ס פקיף לכפרים הדרוזיים שבגליל הפערבי. עומדים להקים בני"ס פקיף באום-אל-פחם ובבקעה אל-גרבייה. כמו-כן בני"ס פקיף גדול בסחנין ערבה, בלב הגליל. כן פתכננים בני"ס דרוזי נוסף באזור ההר. אנחנו התלבשנו על הסקטור הערבי, הן בתכניות הלימודים והן בפבנים וכפובן זה לא נעשה בשנה אחת, אבל יורגש השינוי במרוצת 3-4 שנים.

לסיכום - ברגע שתכנית האב תהיה פושלמת נוכל לעבוד בצורה יותר פתוכננת. גם כאשר ישנה תכנית אב יהיה קושי לבצע אותה, כפי שזרעה. אני פבטיח נאמנה שלא בעיות תקציביות תפנענה להקים חטיבות ביניים. מספר חטיבות הביניים יעפור ביחס ישיר לתנאים האופטיפליים להקמתן ע"י צרוף של מורים, פבנים, ציוד וכיו"ב.

היו"ר א. ריפלט: אני פודה לשר החינוך והתרבות על תוכן דבריו.

שר החינוך הזכיר בדבריו את החששות שהיו לחברי הוועדה - וזה נכון. אני הייתי אחר פן החוששים. וברצוני להסביר:

היו"ר א. רייפלס:

(א) ביחס לאילתור - הרגשתי לעיתים
ביגוד בין התביעה לתנאים אופטימליים
לבין אילתור. יש תנאים אלף פלוס ויש תנאים אופטימליים תוך המשך ובסיון.
אני עמדתי אז בדרישה של תנאים אופטימליים וראינו שאי אפשר לעמוד בזה.
מה שמדאיג אותנו זה לא רק הכשרת מורים, אם כי אנחנו מכירים בצורך
שהמורה בחטיבת הביניים צריך להיות ברמה מקצועית. מה שמדאיג אותנו הוא
שפחוץ לפגזר אחד באוניברסיטה ת"א שום אוניברסיטה לא פתחה בי"ס לחינוך
עד היום. לא בנתה את הדפוסים להכשרת מורים בכמה מקצועות מפני שראשי
החוגים התנגדו לכך. להיפך, יש כעת מעבר לשיטה חד-חוגית.

אמרתי אז ואני חוזר על זה שיש בכוחו
של משרד החינוך ושל שר החינוך בפרט להחיש את הדברים. באוניברסיטה
בירושלים עוד לא התחילו קורסים להסמכה ויש תכנון של 240 איש לקראת
השנה הבאה. באוניברסיטת ת"א ישנו קושי בקורסים להסמכה מפני שראש החוג
להסטוריה לא שיתף פעולה.

כמו-כן אין שום דבר שעשוי להפריץ
את המורה ללכת לקורס להסמכה. מכיון שהוא יודע שהוא יקבל פשכורת של
חטיבת הביניים. אילו היו אופרים לו שבלי קורס להסמכה הוא ישאר מורה
רק לכתות א-ו - יכול להיות שזה היה משפיע עליו כן ללכת לקורס להסמכה.

מדוע היום יש התחרות בין הרשויות
המקופפות זאת מפני לחץ ההורים. ברמת-גן היתה שלווה אולי מפית עד שהורים
הלכו ולחצו בענין. אני סבור שברמת-גן אפשר היה לבצע את הרפורמה עוד
לפני שלוש שנים. הוא הדין לגבי פתח-תקוה וגבעתיים. הן יכלו להיות
פוכנות אילו רצו. כלומר, אין ספק שישנם פאמצים רציניים של משרד החינוך
והתרבות. איש לא אופר שמשרד החינוך לא עשה מה שפחוץ היה לעשות, אבל
מספר האטמוספירות של הלחץ גם להסדר עם האוניברסיטאות, וגם על הרשויות
לא הגיע לנקודה הזאת מפני שהיו קשיים - וזה ברור. כל אחד מאתנו יהיה
פאושר אם החששות תתגלנה כבלתי פבוססות ושתכנית האב, שכוללת גם בינוי
וגם הכשרת מורים, לא תהיה "בלו-פלנט" ושלא תהיה רק להלכה אלא גם למעשה.
ובלי שיתוף בתי"ס הגבוהים זה לא יתבצע. ויש להוציא אותם מן השלווה
האקדמאית.

ביחס לבתי"ס באוניברסיטאות - פחצית
המורים שהולכים להוראה לא נכנסים לבי"ס לחינוך. אני מדבר על אלה
שהולכים להוראה מבלי שגמרו בי"ס לחינוך. אם אנחנו רוצים בחינוך ולא
רק הרגשה של התפחות במקצוע אז חשוב שכל מורה יגמור בי"ס לחינוך.

הישיבה ננעלה בשעה 9.00